STRATEGII TRANSGRESIVE ÎN PROZA LUI M. BLECHER

Irina DINCĂ
Universitatea de Vest din Timișoara
irinucadinca@gmail.com

Transgressive Strategies in M. Blecher's Prose

This paper will focus on the way the transgressive vision of M. Blecher is configured both in his theoretical approach from his programmatic essays and in his prose – *Întâmplări în irealitatea imediată* [Adventures in Immediate Irreality], *Inimi cicatrizate* [Scarred Hearts] and *Vizuina luminată* [The Lit-Up Burrow]. Beyond the fragmentary appearance of M. Blecher's work, a series of recurrent patterns and imaginative strategies can be discovered, forming the nucleus of a transgressive vision. Firstly, we will follow the synthetic considerations which can be found in some articles published by M. Blecher in 1935, including *Care este esenţa poeziei?* [What is the Essence of Poetry?] and *Între imaginaţie şi experienţă* [Between Imagination and Experience], which reveal the principles of his transgressive poetics. M. Blecher's paradoxical lucidity results in the flexibility of logical structures, transgressing the classical principles of Aristotelian logics, especially by accepting the dynamic equilibrium of the included middle. In the same way in which the mind transgresses the constrictive limits of rationality, the functions of the perception are enlarged and sharpened, opening towards a more subtle and enriched (ir)reality, which surpasses the binary scheme of the real vs. the unreal. The hermeneutical approach follows the mechanisms that produce the transgression of the immediate reality in M. Blecher's prose, revealing an expanded reality, with multiple levels, which creates the effects of overlapped photos.

Keywords: *M. Blecher; transgressive poetics; transgressive strategies; levels of perception; expanded reality*

Câteva elemente de poetică transgresivă

Dincolo de fragmentarismul textelor lui M. Blecher, care induce o aparenţă de dispersare a discursului, se poate surprinde subiacent o mişcare inversă, centripetă, de coagulare a unui liant subtil al operei blecheriene, expresie a unei viziuni de o coerenţă nebănuită. Scrierile lui M. Blecher ascund o „structură fractalică", după cum intuieşte Iulian Băicuş (Băicuş 2004: 15), întrucât dincolo de diversitatea arabescurilor imaginarului blecherian se pot decanta câteva *patternuri* recurente, nucleele unei viziuni transgresive. O serie de articole publicate de M. Blecher în presa vremii, condensând câteva reflecţii despre Paul Valery, William Blake, Kierkegaard etc., se dezvăluie a fi o neaşteptată propedeutică la propria creaţie, concentrând poetica transgresivă ce se va regăsi fractalic în cele mai fine nervuri ale operei blecheriene.

Un articol grăitor, în acest sens autoreflexiv, este *Care este esenţa poeziei?*, publicat în martie 1935 în „Vremea", în care consideraţiile lui M. Blecher sunt prilejuite de formularea unor rezerve prin care se distanţează de viziunea lui Paul Valery, care reduce poezia, în viziunea sa, la o formulă impecabilă prin rigorile formale ce o modelează, însă rece, intelectualizată, epurată de spontaneitate creatoare. M. Blecher apelează la modelul poetic al lui Paul Valery pentru a construi, prin contrast, câteva elemente ale unei poetici personale, prin prisma căreia poetul captează în creaţia sa o „vibraţie intimă şi patetică" a unei realităţi invizibile, misterioase, inaccesibile percepţiei obişnuite: „El trăieşte obsedat de o realitate misterioasă pe care ceilalţi oameni din jurul lui n-o percep şi a cărei vibraţie intimă şi patetică el o ascultă în sine, organizându-se în poem." (Blecher 1999: 363). Se conturează deja ideea unei „irealităţi

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

imediate", căreia M. Blecher nu îi neagă statutul ontic, ci îi recunoaşte deschis caracterul de „realitate" mai subtilă, lărgind astfel ideea de realitate, extrapolând-o în prelungirea nivelurilor diferite de percepţie pe care le dezvoltă sensibilitatea sa hipertrofiată.

Irealitatea apare astfel în prelungirea realităţii vizibile, accesibilă doar unei sensibilităţi poetice, prin trecerea unor praguri perceptive care aduc integrarea şi, totodată, depăşirea existenţei cotidiene. Acest salt din „realitatea exactă" în „irealitatea imediată" se realizează printr-o simultană trăire paroxistică a „rumorii" vieţii cotidiene şi o lucidă decantare a ei prin „structurile mentale" ale propriei conştiinţe: „Departe însă de a crede prin aceasta că esenţa poeziei ar conţine o intransigenţă absolută faţă de viaţa cotidiană, poetul autentic se încorporează acestei universale rumori şi prin structura lui mintală particulară o pătrunde în întregime, scoţând din ea cele mai sublime adevăruri." (363).

M. Blecher denunţă tranşant îndepărtarea de viaţă a speculaţiilor pur intelectuale, de pildă cele ale unor mişcări de avangardă de care s-a simţit apropiat prin intuiţiile similare, dar care au eşuat adeseori în „vagi probleme de speculaţie intelectuală", iremediabil despărţite de orice trăire. Or, tocmai trăirea este punctul de legătură, terţul inclus între „rumorile" vieţii cotidiene şi sublimările ei în conştiinţă, între detaliile de o concreteţe barocă şi „sublimele adevăruri" esenţiale, subţiate printr-o progresivă abstractizare. Cunoscuta scrisoare din 1934 către directorul revistei „unu", Saşa Pană, dezvăluie tocmai această detaşare de suprarealismul îngheţat într-o formulă intelectuală restrictivă, M. Blecher asumându-şi libertatea experimentării la limită a unei împletiri paradoxale a lucidităţii cu trăirea:

> „Irealitatea şi ilogismul vieţii cotidiene nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculaţie intelectuală: eu trăiesc această irealitate şi evenimentele ei fantastice. Întâia libertate pe care mi-am acordat-o a fost aceea a iresponsabilităţii actelor mele unul faţă de celălalt, – am încercat să rup bariera consecinţelor şi, – ca o onestitate faţă de mine însumi am căutat să ridic la egal de lucidă şi voluntară valoare orice tentaţie a halucinantului. Cât însă şi cum îşi dezvoltă în mine suprarealitatea tentaculele ei, nu ştiu şi n-aş putea şti. Ştiu doar că voi juca până la ultimele jetoane" (396).

Trăirea lucidă a irealităţii presupune o eliberare de constrângerile logicii, o abandonare a categoriilor limitative precum cauzalitatea, o dezvăţare de stereotipiile gândirii care inhibă potenţialităţile nevalorificate ale spiritului: „Structurile logice de care ne servim în gândirea noastră obişnuită sunt departe de a reprezenta toate posibilităţile spiritului; ele funcţionează mecanic, în limite bine stabilite de convenţionalism, educaţie, frică sau necesitate. Poetul nu cunoaşte nici una din aceste îngrădiri." (363) Corsetul structurilor logice comprimă diversitatea percepţiei la un singur nivel, anulând „orice tentaţie a halucinantului", şi reduce reprezentarea realităţii la o serie de „evidenţe" ce o închid într-o exactitate exasperantă, ce retează „tentaculele suprarealităţii", salvarea întrevăzându-se doar în libertăţile imaginative ale „jocului poetic":

> „Liber deci de aceste constrângeri, jocul poetic cunoaşte şi alte permisiuni excepţionale în virtutea precarităţii adevărului în genere. Adevărurile de care ne servim zilnic în exercitarea funcţiilor noastre mintale şi pe care suntem nevoiţi să le considerăm evidente şi definitive, nu-s, în fond, nici evidente şi nici definitive. Unde începe şi unde sfârşeşte o evidenţă? Şi, în fond, ce este o evidenţă? Iată nelămuriri de care poetul profită când clădeşte lumile lui imaginare în care sunt posibile apariţiile unor evidenţe inedite. (363).

Se întrevăd astfel premisele unei poetici transgresive, care are drept miză captarea în lumile imaginare proiectate în creaţia poetică a unor „evidenţe inedite", a unor străfulgerări ale

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

unui sens de dincolo de inutilitatea dezarmantă a banalei realităţi cotidiene. Punctele nodale ale acestei viziuni transgresive se ramifică fractalic în câteva direcţii prin care creaţia lui M. Blecher se înscrie, transtemporal, pe orbite (onto)logice similare viziunii transdisciplinare dezvoltate de Basarab Nicolescu (Nicolescu 2007). Astfel, permisiunile translogice ale jocului poetic, care transgresează corsetul structurilor logicii clasice, anticipează „logica verticală" (Şora 2005: 57)[1] a terţului inclus, deschizând porţile conştiinţei prin activarea unor niveluri de percepţie mai subtile prin care realitatea aplatizată de exactitatea mecanismelor gândirii obediente convenţionalismului îşi întinde complexele „tentacule" pe mai multe niveluri de (i)realitate de o coerenţă halucinantă.

Luciditatea contradictorie a ilogismului blecherian

O primă premisă a viziunii transgresive a lui M. Blecher vizează flexibilizarea structurilor logice, ca urmare a conştientizării incompatibilităţii funciare dintre idealul logicii clasice – „construirea unor structuri de gândire universal valabile pentru căutarea şi găsirea unui adevăr intransigent, pur şi etern" – şi căutările metafizicii ce se lovesc iremediabil de „îndoială şi alternativă": „Cert, o structură logică a gândirii este de dorit şi de cultivat, dar aplicarea ei la limită devine absurdă." (Blecher 1999: 366). Iar exemplul oferit de M. Blecher însuşi în articolul *Între imaginaţie şi experienţă* – publicat în „Vremea" în 1935, elaborat ca o reacţie la procesul intentat metafizicii de Rudolf Carnap sub capul de acuzare că ea scapă unui examen riguros al logicii – este extras tocmai din zona ştiinţelor exacte: nici un sistem conceptual nu va putea fi „închis în propoziţii riguros logice (nici măcar geometria în ultima vreme nu face excepţie, de când există concepţia spaţiului ne-euclidian)" (366). Toate constructele mentale, chiar şi eşafodajele ştiinţifice, se plasează „între imaginaţie şi experienţă (unele producţii ale minţii noastre fiind mai aproape de imaginaţie, altele de experienţă)", aşadar, în miezul lor „rămâne întotdeauna o margine liberă şi flotantă care va fi locul comun al tuturor reveriilor şi al tuturor metafizicilor" (366).

Structurile clasice ale logicii fiind simple convenţii aplicate mecanic, este necesară o reinventare a lor pe o bază lărgită, care să încorporeze şi nivelurile de realitate revelate de deschiderea spre imaginar, printr-o formulă logică mai flexibilă. O astfel de transgresare a structurilor logicii clasice se regăseşte în echilibrul dinamic al terţului inclus teoretizat de Ştefan Lupaşcu pornind de la paradoxala lume cuantică şi limpezit de Basarab Nicolescu prin prisma axiomei ontologice a existenţei mai multor niveluri de realitate (Nicolescu 2011)[2]. Terţul inclus este înţeles ca un punct de maximă tensiune într-un model triunghiular sau piramidal în care termenii contradictorii într-un nivel de realitate se întâlnesc într-un nivel de realitate superior, sfidând cel de-al treilea principiu al logicii clasice, cel al terţului exclus. O astfel de logică alternativă îşi păstrează „rolul de vehicul, înnodând elementele extreme într-un echilibru accesibil judecăţii" (Blecher 1999: 365), găsind un „punct de sprijin" fragil într-un nod de tensiune precum cel al „permanentizării căutării", prin „menţinerea în patetic, la egală distanţă de

[1] „Mai trebuie spus că, în timp ce logica orizontalei e o logică a disjuncţiei şi a excluderii terţului, logica verticalei e una a conjuncţiei, a integrării şi – evident – a terţului inclus" (Şora 2005: 57)

[2] ***Nivelul de realitate*** este definit de Basarab Nicolescu drept „un ansamblu de sisteme aflate mereu sub acţiunea unui număr de legi generale", proprii, inadecvate celorlalte niveluri de Realitate existente, iar saltul dintr-un sistem de referinţă într-altul fiind posibilă doar prin mijlocirea terţului inclus. Vezi *O descoperire surprinzătoare – Nivelurile de Realitate* (Nicolescu 2011: 7-18).

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

raţional şi absurd" despre care scrie M. Blecher într-o regândire a conceptului kierkegaardian al repetiţiei (378).

Aşadar, echilibrul tensionat dintre raţional şi absurd este atins în viziunea blecheriană nu printr-o abandonare a rigorilor logice, ci printr-o intensificare a lucidităţii într-o „raţionalitate contradictorie" (Wunenburger 2005), în termenii lui Jean-Jacques Wunenburger. Raporturile raţional – iraţional şi logic – ilogic sunt gândite de M. Blecher în termeni similari cu relaţia dintre realitate şi irealitate. Astfel, ilogismul lumilor imaginare nu este decât o lărgire a cadrelor logicii prin acceptarea unei alternative mai permisive, creând condiţiile apariţiei unor „evidenţe inedite", tot aşa cum irealitatea îşi întinde tentaculele în prelungirea realităţii, pe un alt nivel. De altfel, chiar raportul dintre dubletele logic – ilogic şi realitate – irealitate poate fi inversat în spirit enantiomorf, prin prisma unor reflecţii ce răstoarnă în oglinda imaginarului ordinea elementelor din *realitatea exactă*:

> „Poate că ar trebui să mă îndoiesc de realitatea acestor fapte şi să le consider visate, poate că ar trebui să mă îndoiesc de exactitatea lor din moment ce mi se pare că desfăşurarea lor îmi apare atât de logică. Poate că logica cu care se petrec nu este decât inventată de mine în timpul treziei... Dar logica lucrurilor este ultimul punct de vedere care m-a preocupat vreodată. Pot spune chiar că nu m-a preocupat niciodată. Tot ce se întâmplă este logic din moment ce se întâmplă şi devine vizibil, chiar dacă se petrece în vis, după cum tot ce este inedit şi nou este ilogic chiar dacă se întâmplă în realitate. De altfel nu acord nici o importanţă acestei chestiuni când îmi «revăd» visele sau amintirile. Mă pasionează înainte de toate frumuseţea sau bizareria lor, atmosfera lor tristă şi calmă sau dramatismul lor dureros sau sfâşietor. Eh, câte lucruri splendide până la nebunie nu cunosc din visele mele, şi pe lângă care oamenii trec în fiecare zi fără să le vadă!" (Blecher 2009: 247).

Lipsa de preocupare conştientă pentru mecanismele logicii nu exclude în cazul lui M. Blecher transgresarea implicită a acestor structuri restrictive. O dovadă este tocmai extazierea în faţa „frumuseţii convulsive" – în termenii lui André Breton – a lucrurilor, ce îşi dezvăluie paradoxala bizarerie prin glisarea imperceptibilă între realitate şi irealitate. Libertatea imaginativă ce se degajă în acest fel deconstruieşte însăşi ideea unei realităţi „cotidiene", omogene şi imuabile şi clădeşte în contrapondere un model de realitate plastică, proteică, modelată de distorsiunile perceptive prilejuite de plonjarea în (i)realitatea visului:

> „Câteva interferenţe de felul acesta au isprăvit prin a-mi zdruncina cu totul credinţa într-o realitate bine închegată şi sigură de dânsa în care de altfel pot introduce oricând schimbarea care îmi place, perfect valabilă, persistentă şi sigură şi în acelaşi timp mi-a arătat adevăratul aspect somnambulic al tuturor acţiunilor noastre cotidiene". (249).

Realitatea „ieşită din minţi" – stratificarea nivelurilor de percepţie

Dereglările perceptive experimentate în vis sau reverie nutresc o luciditate nicidecum adormită, ci paradoxal hipertrofiată de un „onirism critic" (Ţeposu 1996: 27), în formula inspirată a lui Radu G. Ţeposu. M. Blecher opune automatismelor somnambulice ale vieţii cotidiene o neaşteptată trezie experimentată sub auspiciile visului, prin care aceleaşi realităţi sunt privite dintr-un alt unghi, dobândind semnificaţii nebănuite. Nu întâmplător, M. Blecher însuşi mărturiseşte că idealul scrisului său este „transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajă din pictura lui Salvador Dali" (Blecher 1999: 396). „Metoda paranoico-critică" teoretizată

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

de acesta (Dali 2005) aduce tocmai convertirea vederii în viziune, coagularea senzaţiilor disparate în imagini coerente: „Activitatea paranoico-critică nu mai consideră fenomenele şi imaginile suprarealiste în mod izolat, ci, dimpotrivă, într-un ansamblu coerent de raporturi sistematice şi semnificative.” (Blecher 1999: 397).

„Demenţa aceea la rece perfect lizibilă şi esenţială” (397) spre care tinde M. Blecher aduce o resemantizare a realităţii prin actualizarea unor niveluri de percepţie adormite, atrofiate de automatismele vieţii cotidiene: „socotesc demenţa ca o foarte tentantă şi supremă încercare de a vedea realitatea în lumina unei înţelegeri diferite de cea de toate zilele, iar expresia «ieşit din minţi» o socotesc foarte justă pentru acest fel de a asista la întâmplările lumii în situaţia unei mici distanţe în afară de raţiune” (397). Saltul „în afară de raţiune” se dovedeşte astfel *ecstatic* în accepţie blagiană – termenul fiind folosit de Lucian Blaga nu în sensul de „extaz” emoţional, afectiv, ci de „stare în afară de sine, evadarea centrului în afară de cerc” (Blaga 2003: 50-51). Această transgresare a sferei raţionalului aduce o „ieşire din minţi” a percepţiei printr-o dilatare a ei pe niveluri diferite şi, implicit, o dilatare a realităţii înseşi. Aceasta dobândeşte forme diferite corelative distorsiunilor perceptive prin lentila cărora se conturează desenul ei bizar:

> „Există jocul acela copilăros care se numeşte «poze de copiat» şi care când nu e bine executat şi hârtia se deplasează puţin în timpul copiatului figurile ies strâmbe şi diforme. Este punctul de vedere surprinzător de inedit al dementului pentru care, în timpul «copiatului» vieţii, realitatea s-a deplasat cu câţiva centimetri, adică a «ieşit din minţi» şi a dat astfel forme cu totul extraordinare.” (Blecher 2009: 270-271).

Flexibilizarea cadrelor logice prin prisma unei lucidităţi contradictorii, ce ia „mici distanţe în afară de raţiune”, se regăseşte implicit în textele lui M. Blecher, care se construiesc sub semnul paradoxalului, în căutarea unui fragil echilibru între tendinţe şi formule contrarii. Se experimentează consecutiv sau simultan cele mai deconcertante stări, eul îşi pierde unitatea identitară şi se dedublează dureros într-un „persoană reală” şi un „personagiu abstract”: „Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai ştiu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identităţii mele de departe ca şi cum aş fi devenit, o clipă, o persoană cu totul străină. Acest personagiu abstract şi persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forţe egale.” (19). Identitatea este tensionată de tendinţe contrare, dispersându-se şi recoagulându-se pe muchia ambiguă dintre impulsul centrifug şi voinţa centripetă:

> „În clipa următoare identitatea mea se regăseşte, ca în acele vederi stereoscopice unde, cele două imagini se separă uneori din eroare şi numai când operatorul le pune la punct, suprapunându-le, dau deodată iluzia reliefului. Odaia îmi apare atunci de o prospeţime ce n-a avut-o mai înainte. Ea revine la consistenţa ei anterioară iar obiectele din ea se depun la locurile lor, aşa cum într-o sticlă cu apă un bulgăr de pământ sfărâmat, se aşează în straturi de elemente diferite, bine definite şi de culori variate. Elementele odăii se stratifică în propriul lor contur şi în coloritul vechii amintiri ce o am despre ele.” (19).

Contururile ferme se estompează, sunt distorsionate prin lentilele anamorfotice ale diferitelor niveluri ale percepţiei, dând naştere unor imagini stratificate ale realităţii, percepute angoasant în discontinuitatea lor funciară şi suprapuse mai apoi în efortul de reînchegare într-un sens unificator: „De câteva ori, regăsesc odaia aşa cum o cunosc, ca şi cum aş închide şi aş deschide ochii; de fiecare dată odaia e mai clară, – aşa cum apare un peisagiu în lunetă, din ce în ce mai bine organizat, pe măsură ce, potrivind distanţele, străbatem toate voalurile de imagini

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

intermediare.” (19). Gradata revenire „la suprafaţa lucrurilor” este însă precedată de o criză identitară ce dublează criza ontologică. Această căutare transfigurează nu doar universul mental şi cel afectiv, ci şi cel corporal, „vizuina luminată” de „dincoace de piele”. În interiorul acesteia tumultul de trăiri elementare revelează existenţa unei corporalităţi redimensionate, grefate pe „pielea jupuită” a celei reale:

> „Teribila întrebare «cine anume sunt» trăieşte atunci în mine ca un corp în întregime nou, crescut în mine cu o piele şi nişte organe ce-mi sunt complet necunoscute. Rezolvarea ei este cerută de o luciditate mai profundă şi mai esenţială decât a creierului. Tot ce e capabil să se agite în corpul meu, se agită, se zbate şi se revoltă mai puternic şi mai elementar decât în viaţa cotidiană. Totul imploră o soluţie.” (19).

Dinamica interioară a acestei viziuni transgresive aduce intermitent împreună năzuinţe contradictorii, printr-o „luciditate mai profundă şi mai esenţială decât a creierului”, sub semnul unui echilibru fragil. Ea se explică printr-un refuz categoric – deconcertant pentru exegezele operei blecheriene[1] – al fixării în orice formulă definitivă, reflex firesc al ororii lui M. Blecher faţă de orice încorsetare. Un exemplu grăitor este dubla interpretare posibilă a *Întâmplărilor în irealitatea imediată*, deopotrivă prin cheia propusă de Nicolae Balotă, cea a „crizei identităţii” prelungite într-o „criză a realului” (Balotă 1974)[2], şi cea a lui Nicolae Manolescu, după care pentru personajul blecherian „nu alteritatea e dureroasă, ci ipseitatea” (Manolescu 2005: 573). Textul însuşi susţine ambele piste hermeneutice, angoasa pierderii identităţii, resimţită paroxistic ca „o frică, o spaimă de a nu mă putea regăsi niciodată” (Blecher 2009: 19) se întâlneşte cu evidenţa dureroasă „că fiecare obiect trebuie să ocupe locul pe care îl ocupă şi că eu trebuie să fiu cel care sunt” (20), cu „melancolia de a fi unic şi limitat; într-o lume unică şi meschin de aridă” (96). Dispersarea identităţii coincide, paradoxal, cu „o simplă exagerare a identităţii mele, crescută ca un cancer din propria-i substanţă” (20). Golul şi plinul coincid şi se dovedesc interşanjabile precum în halucinanta răsturnare a aridei realităţi cotidiene într-un joc secund în care „lumea ar putea exista într-o realitate mai adevărată, într-o structură pozitivă a cavernelor ei, astfel încât tot ce este scobit să devie plin, iar actualele reliefuri să se prefacă în viduri de formă identică, fără nici un conţinut” (41).

Niveluri de realitate – fotografii cu clişee suprapuse

Inversarea plinurilor şi a golurilor nu este singura cale de transfigurare a frustei realităţi cotidiene în halucinanta irealitate blecheriană. Nenumărate sunt căile prin care simpla vedere, tributară unei „exactităţi atât de aspre”, se converteşte în viziune, învingând „aspectul comun al lucrurilor” (88): separarea şi suprapunerea stereoscopică a unei (i)realităţi stratificate, comutarea dinspre vizibil spre invizibilul ce devine ecranul unor proiecţii fantasmatice, disiparea în obiectele însufleţite sau tendinţa contrară de absorbţie a lumii prin „pielea ciuruită” a „fiinţei-burete” (Manolescu 2005: 565) etc. Esenţial este că raportul real – ireal nu este unul dihotomic, ci complementar, irealitatea nu este una speculativă, un pur joc intelectual, fără consistenţă

[1] Vezi dosarul critic întocmit de Ada Brăvescu în *M. Blecher – un caz de receptare problematic şi spectaculos* (Brăvescu 2011).

[2] Vezi Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, capitolul *M. Blecher şi realitatea mediată a creaţiei* (Balotă 1974: 153-181).

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

ontologică. Dimpotrivă, irealitatea este imediată pentru că ea este însăşi realitatea cotidiană văzută din alt unghi, din care aceasta devine perceptibilă dincolo de suprafaţa ei exactă şi opacă.

Iluminările se produc „între pereţii odăii, şi nu departe între himerice şi abstracte continente" şi diafanizează realitatea, crizele marcând, după justa observaţie a lui Al. Protopopescu, o „trecere reversibilă", o „pendulare a fiinţei între două universuri complementare" (Protopopescu 1978: 233). Stranietatea viziunii transgresive a lui M. Blecher rezidă tocmai în această neobosită pendulare între lumea exactă şi *jocul secund* al reflecţiei ei în oglinda anamorfotică a propriei conştiinţe. Crizele şi iluminările se produc în momentul de maximă tensiune în care realitatea şi irealitatea se suprapun stereoscopic în luciul unei oglinzi precum cea din cabina Clarei, „o oglindă atât de veche încât poleiala era ştearsă pe alocuri şi prin petele transparente apăreau obiectele reale din dosul oglinzii amestecându-se cu imaginile reflectate, ca într-o fotografie cu clişee suprapuse" (Blecher 2009: 27). Astfel, după cum intuieşte Corina Ciocârlie, „în proza lui Blecher elementul-cheie nu e nici realul, nici imaginea lui speculară, ci doar imperceptibila distanţă ce le separă, fragilul perete despărţitor (cositorul din oglindă): fantasticul banalităţii vine din întrepătrunderea dezordonată a realităţii şi a irealităţii imediate" (Ciocârlie 1998: 117).

Prozele lui M. Blecher sunt un inepuizabil album de astfel de „fotografii cu clişee suprapuse", percutantă fiind chiar viziunea unui „îngrozitor şi dureros prizonierat" al capului „strâns puternic în scheletul craniului" (Blecher 2009: 90) dintr-un instantaneu din *Întâmplări în irealitatea imediată*. Viziunea este amplificată în finalul *Vizuinii luminate*, într-o halucinantă suprapunere a două niveluri de realitate diferite: realitatea cotidiană a odăii ce îngrădeşte bolnavul ca într-un apăsător corset de ghips şi irealitatea imediată a unui craniu ce claustrează fiinţa într-un univers terifiant, prefigurând spectrul morţii şi închiderea definitivă într-un cavou:

> „Eram în craniu, în craniul calului, în splendidul şi uscatul gol al oaselor lui uscate. Era odaia mea, o odaie ca oricare? Erau crăpăturile pereţilor crăpături adevărate? În care colţ mă uitam regăseam craniul, interiorul de ivoriu şi oase, crăpăturile pereţilor nu erau decât încheieturile cu care se strângeau oasele. Şi rândul acela de obiecte galbene şi lungi, rânjind la mine. Era cărţi sau dinţi? Erau dinţi, cu adevărat dinţii calului, şi eu eram în craniu, în craniul lui." (*Ibidem*: 317)

Fragilitatea punctului de sprijin

Dincolo de luxurianţa barocă de imagini extrase din „depozitul necunoscut al realităţii plin de tenebre şi surprize" (268), există în prozele lui M. Blecher un irepresibil impuls totalizator, o voinţă de unificare a fulgurantelor iluminări într-un sens coerent. Această năzuinţă de coagulare într-o viziune unificatoare este recognoscibilă, de pildă, în subţierea realităţii într-o esenţializare a fiinţei până la „carnea mea autentică, jupuită de haine, jupuită de piele, jupuită de muşchi, jupuită până la noroi" (75) sau până la sânge. Esenţializarea viziunii este dublată de „permanentizarea căutării" unui sens sau înţeles al vieţii, care să o proiecteze dintr-o marginalitate existenţială umilitoare într-un centru în jurul căruia realitatea să se coaguleze armonios: „Zgomotul străzii îmi reaminti de departe oraşul, dar acum oraşul se învârtea foarte lent în jurul meu ca o placă de gramofon. Devenisem ceva ca de pildă centrul şi axa lumii. Esenţialul era să nu-mi pierd echilibrul." (85). M. Blecher întreţese o „viziune a întrepătrunderii", în spiritul a „ceea ce un filosof al ştiinţei, Geoffrey Chew, a numit *filosofia bootstrap*" (Ţeposu 1996: 57), după intuiţia percutantă a lui Radu G. Ţeposu, fiind într-o căutare permanentizată a sensului ce instaurează autoconsistenţa realităţii. Doar că intuiţiile acestui

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)

înţeles ce depăşeşte realitatea cotidiană sunt doar fulgurante, parcursul nefiind decât secvenţial unul liniar şi ascendent, „de la amorf la ordine, de la lipsa de sens la viziunea limpede" (Mironescu 2011: 174), precum îl vizualizează Doris Mironescu. În ansamblu, el se dovedeşte unul sinuos şi discontinuu, marcat de străfulgerări ale sensului urmate de dureroase recăderi în „pasta de evenimente a lumii, amorfă în totalitatea ei şi indistinctă" (Blecher 2009: 271).

Crizele ca punte de salt într-un alt nivel ontic din *Întâmplări în irealitatea imediată*, cufundările în „subsolul realităţii" din *Inimi cicatrizate* şi iluminările ce estompează graniţele oricum labile dintre vis şi trezie din *Vizuina luminată* sunt tot atâtea încercări de escaladare a unei piramide cu temeritatea amatorului care, îmbătat de „un fel de ştiinţă a echilibrului, plină de inconştienţă", ajunge fără să clipească în vârf şi de abia atunci îşi dă „seama într-o clipă de fragilitatea punctului de sprijin unde se afla, precum şi de extraordinara sa îndrăzneală" (85-86). Fragilitatea punctului de sprijin al viziunii transgresive blecheriene potenţează vertijul extatic – şi *ecstatic* – al certitudinii sensului irealităţii de dinaintea fiecărei noi recăderi în inutilitatea fără sens a realităţii cotidiene: „Poziţia mea acum în grădină era în vârful piramidei şubrede. Simţeam bine circulând în mine o sevă nouă şi puternică, dar trebuia să mă silesc să nu cad din înălţimea admirabilei mele certitudini." (86).

Referinţe bibliografice:

BALOTĂ, Nicolae 1974: *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, Bucureşti.

BĂICUŞ, Iulian 2004: *Micromonografie critică. Max Blecher – Un arlechin la marginea neantului. Eseu de critică şi istorie literară*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.

BLAGA, Lucian 2003: *Trilogia cunoaşterii*, vol. I *Eonul dogmatic*, Editura Humanitas, Bucureşti.

BLECHER, Max 1999: *Întâmplări în irealitatea imediată; Inimi cicatrizate; Vizuina luminată; Corp transparent; Corespondenţă*, Ediţie îngrijită, tabel cronologic şi referinţe critice de Constantin M. Popa şi Nicolae Ţone, Prefaţă de Radu G. Ţeposu, Editura Aius, Craiova şi Editura Vinea, Bucureşti.

BLECHER, Max 2009: *Întâmplări în irealitatea imediată; Inimi cicatrizate; Vizuina luminată*, Ediţie îngrijită, prefaţă şi tabel cronologic de Constantin M. Popa, Editura Aius, Craiova.

BRĂVESCU, Ada 2011: *M. Blecher – un caz de receptare problematic şi spectaculos*, Prefaţă de Ion Simuţ, Editura Tracus Arte, Bucureşti.

CIOCÂRLIE, Corina 1998: *Femei în faţa oglinzii*, Editura Echinocţiu, Cluj-Napoca.

DALI, Salvador 2005: *Da. Revoluţia paranoico-critică. Arhanghelismul ştiinţific*, Ediţie îngrijită de Robert Descharnes, Traducere din franceză de Mioara Izverna, Editura Est – Samuel Tastet Éditeur, Bucureşti.

MANOLESCU, Nicolae 2005: *Arca lui Noe. Eseu asupra romanului românesc*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti.

MIRONESCU, Doris 2011: *Viaţa lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iaşi.

NICOLESCU, Basarab 2007: *Transdisciplinaritatea: Manifest*, Traducere din limba franceză de Horia Mihail Vasilescu, Editura Junimea, Iaşi.

NICOLESCU, Basarab 2011: *De la Isarlîk la Valea Uimirii*, vol. II *Drumul fără sfârşit*, Prefaţă de Irina Dincă, Editura Curtea-Veche, Bucureşti.

PROTOPOPESCU, Al. 1978: *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, Bucureşti.

ŞORA, Mihai 2005: *Clipa şi timpul,* Editura Paralela 45, Piteşti.

ŢEPOSU, Radu G. 1996: *Suferinţele tânărului Blecher*, Editura Minerva, Bucureşti.

WUNENBURGER, Jean-Jacques 2005: *Raţiunea contradictorie – filosofia şi ştiinţele moderne: gândirea complexităţii*, Traducere de Dorin Ciontescu-Samfireag şi Laurenţiu Ciontescu-Samfireag, Editura Paideia, Bucureşti.

BDD-A26368 © 2016 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:50 UTC)